

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

zhaja 10. in 25
vsakega meseca.

Velja za pol leta
1 goldinar a. v.

Izdaje ga c. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II. V Gorici dne 25. aprila 1870. LIST 8.

- Zapovedek:** 1. O-krmi za ohranitev in o krmi za pri telovanje pri živinoreji
2. Predenec. — 3. O hrastovi svilni gosenici (Jama-Maš. 4. — Obrezovanje sadnega drevja.
5. Kmetijski novičar.
-

O krmi za ohranitev

in o krmi za pridelovanje pri živinoreji.

Namen umnega gospodarja pri živinoreji je pridobiti si po njej ali mleka, masla, mesa, volne, dela itd.

Vidimo toraj, da se tirja več od živine, kakor sama za-se potrebuje, da živi. Če pa več zahtevamo od živine, moramo tudi skrbeti, da ona dobiva našemu zahtevanju pripravno krmo v množini in dobroti.

Umnemu gospodarju gotovo ne zadostuje, živino le preživiti, temuč on zahteva, da nam živina koristi ali z delom ali z mlekom itd.

Fisiologi govorijo o krmi za ohranitev in imenujejo to, kar je treba, da se živinska gorkota ohrani, in o krmi za pridelovanje, to je krma, katero moramo živini dajati, da ona more našemu zahtevanju zadostiti, torej ne le, da živina živetl more, ampak da nam more dajati mleko itd.

Umen gospodar pa ne bo in ne sme biti zadovoljen, da le živino preživi, posebno čez zimo, kakor se, žalibog! ta grda napaka tu in tam nahaja, da kmet načene več živine v hlev v jeseni, kakor jo more preživiti dobro, in tako čez zimo pusti ubogo živino strašno stra-

dati, tako, da bi smel reči, oni hočejo postati fiziologi, in hočejo kot fiziologi poskusiti, če bo njih živinica živeti mogla pri slami ali prapro- ti, ali celo od zraka in vode. Ko pa bi bili vsi živinorejci prijatelji ži- vini, prevdarili bi gotovo, koliko imajo krme.

Opustil bom govoriti o slabih nasledkih tega, ako se revno po- klada živini; opomnim le, da se je že mnogokrat pisalo, kako neumno je nagnati v hlev več živine, kakor jo moremo rediti, in kako težav- no je, zastradano opešano živino zopet na pravi stan pripraviti, in da je bolje, imeti eno dobro in lepo rejeno živinčce, kakor dva suha repa, katerih ni drugzega kot kost in koža.

Naj bi toraj enkrat začeli živinorejci v jeseni postati računarji; naj bi računili (rajtali), koliko je krme v šupi, koliko bode mogoče re- diti živine, da bi taki živinorejci, katerim spomladi primanjka krme, ku- pili potrebno klajo, kajti s tem, da kupijo potrebno krmo, boljše go- spodarijo, kakor če si prihranijo liste goldinarje v žepu, poleg tega pa še večo zgnbo imajo pri zastradani živinici.

Če preiskujemo živinorejo dalje, vidimo, da namen njen je mno- goter.

Nekteri živinorejci hočejo mlado živino si izrejati, drugi že od- rašeno pitati (debeliti) za mesarja. Ako je namen živinoreje, teleta re- diti, da dobimo dobre, čvrste vole in krave, moramo mladini dajati ta- ko krmo, ktera je najbolj podobna hrani, ktero živina v natornem na- gibu mlademu, daje, — to je mleko. Omeniti pa moram, da pri reji mlade živine ne grè samo za izdelovanje organskega dela života, te- muč potreba je tudi mineralske tvarine, ktera, ako obstaja iz fosforno- kisle soli, ostane v životu za izdelovanje kosti itd., ali pa se odloži pri posebno živi menjavi snov v mladi živini za pripravo redilnega soka. Treba je toraj mladini dajati zbrane redilne krme, ktera ima v sebi dovolj fosforno-kislina in lužnika (alkali), kakor solika (natrona), in to se vse ravno v mleku nahaja.

Znano je, da najhitrejši raste in da najmočnejše se izdeluje ži- vot živine o prvem času življenja, to je, takrat, kadar mladina mater- no mleko vživa, in da potem odjenja ta posebna hitra rast. To je go- tovo, da mleko je najpripravnejša krma za mladino, in da je mleko v resnici močna, redilna krma, ker s tem, da mlado vživa materno mle-

ko, dobiva ono dobro, izbrano krmo. Priporoča se toraj, da tudi potem, kadar mlado živinče odstavimo od maternega mleka, skrbimo za dobro, kar koli inogoče izdatno krmo. Živinče mora koj v mladosti imeti zadosti in dobre krme, da se more celi život dobro izdelati in tako lepa in čvrsta živina postati.

Dalje je tudi vsakteremu zoano, da taka teleta, ktera nimajo zadosti dobre krme, ali ktera se upirajo jim podeljeni če tudi dobri klaji, zaostanejo močno v rasti in da po navadi taka teleta nikdar ne postanejo dobra in izvrstna živina.

Če toraj vidimo tako jasno, koliko je ležeče na skrbni, dobri redbi mladine, naj bi takih telet ne puščali za rejo, ker vsak umen gospodar in živinorejec mi mora pritrđiti, da s tem, če bomo revna, zastradana teleta za rejo si pridržavali, ne bomo nikdar si na dobiček delali in nikdar povzdgnili živinoreje na tisto stopinjo popolnosti, ktero bi prav lahko dospeli in kakoršne je nam jako potrebno:

Izvrstna živinoreja je ponos in na čast kmetu in celi deželi; priča temu je švicarska dežela, ktera po vsem svetu slovi zaradi izvrstne živinoreje. Pa gotovo in res je da dober gospodar ne praša samo za to, ali je lepo, ampak on zahteva tudi, da je koristno.

Da je pa živinoreja za našo deželo posebno za gorato stran jako potrebna in važna, jasno je kot beli dan; ne bom tega na široko dokazoval, rečem le, da, kolikorkrat sem še s kmeti se pogovarjal, vselej sem še slišal to: „Dá živinčata me še podpirajo, da zmorem težke davke, da še visim na kmetiji.“

Dragi moji kmetijstva tovarši! ker je to resnica, poprimimo se tedaj dobrih nasvetov, kakor smo jih v že tolikokrat brali in hrepeli mo z združenimi močmi za izboljšanje, za povzdigo naše živinoreje, da nam more donašati še več dobička.

Zopet druga reč pa je, odraščeno živino pitati (debeliti) za mesarja.

Pri tem podzvetji pa ima pomnoženje drugo pot; tu ni, kakor pri teletih cilj in konec le izdelovanje života — kosti — ampak tu je glavna stvar nabiranje mesa, masli. Treba je taki živini, ktero pitamo, dajati tako krmo, ktera ima v sebi snove lake, ktere so posebno pripravne za izdelovanje masli, in to je hrana, ktera ima v sebi do-

volj tako imenovanih proteinovih snov (Protëinstoffe). Treba je torej tudi taki živini dajati zadosti izbrano krmo.

Naša živina se more dopitati z dobrim senom, sè zeleno klajo itd. Vendar boljše še doseže ta namen suha detelja, sočivje in posebno bob, žito, oljnatè preše.

Drug namen živinorejni je dobivati mleko. Umen gospodar ne zahteva samo le dosti mleka; on zahteva tudi, da je mleko dobro, mastno. Znano je, da mleko ni ravno tudi dobro, mastno, ako ga je veliko. Znano je, da krave nekterih plemen, postavimo, holandskega plemena, imajo veliko mleka; krave lavantinskega plemena imajo manj mleka kot une; al gotovo je, da mleko lavantinske živine je bolj mastno, kakor holandske. Tega sem se z lastnimi očmi prepričal v viši c. k. kmetijski učilnici v ogerskem Starem gradu, kjer smo v hlevu imeli krave raznih plemen.

Vendar pri vsem tem, da je na plemenu krave veliko ležeče, da ima več ali manj mleka, slabega ali dobrega, vam moram zagotoviti, da največ je ležeče na krmi (klaji). Dobra krma, v kateri je devolj snov, pripravnih za izdelovanje masti (v mleku), gotovo stori, da imajo krave dobro mastno mleko.

V Möckern-u je slavni kemikar prof. Dr. Wolff skušal dokazati, ktera in kako sestavljena krma je najbolja za krave, da v obojem oziru zadostijo gospodarju, to je, da mu dajò mleka veliko in da je mleko tudi dobro in mastno; po natančnem preiskovanji in mnogih skušnjah je našel, da je bila najhasnejša krma tako-le sestavljena:

9 delov senà, 20 delov repe, 12 delov slame, 2 dela otrobov, 2 dela preš.

Skušal je omenjeni kemikar tudi izvedeti to: ali boljše hasne nepoparjena, ali s kropom poparjena ali celò s soparom prekuhana krma in prepričal se je, kakor so se prepričali tudi drugi živinorejci, da 15 minut s soparom kuhana krma je množino in dobroto mleka za veliko izboljšala.

Omenjeni kemikar je skušal tudi vrednost zelene krme dokazati, in našel je veliko vrednost zelene krme. Saj vsakdo vè, da spomjadi, ko se prične zelena (frišna) krma kravam klasti, je molza najboljša, io to zatega del. ker v frišni travi je po primeri več gnjilca kakor v suhi.

Naj tedaj to stvar, ki zadeva molzo krav, sučemo kakor kol nam je drago, zmiraj se nam potrjuje pregovor naših starih očetov, da „krava pri gobcu molze“ — to je, kolikor in kakošno klajo jej daješ, tako ti bode molzla.

Tretji namen živine je : delo (vprega).

Živina nam opravlja najtežja dela : s tem pa, da živina pri delu nopenja svoje mišične (mešene) moči, zgublja veliko na životu ; ona oslabi. Treba toraj, da s krmom nadomestujemo zgubo, in ker je v tej zgubi, to je, v mišičnih nitkah, gnjilec, treba je, dobre, dovolj izbrane krme dajati, ktera ima dovolj gnjilca. Zraven senà, ovsà, koruze itd., je posebno za konje, izvrstna krma bob ; povsod, kjer so pričeli bob živini dajati poprijeli so se ga stanovitno in tako, da ga še bolj cenijo kot oves.

Konečno naj onenim še to, da je pri pokladanji krme treba zmiraj tudi pravega, lepega reda, in da se jej krma v poklada pravi meri, ker preveč je potrata premalo škoda. Trikrat na dan dajati živini, najbolji je red.

Predeneč (*cuscuta europea*).

Predeneč se vgnjezdi polagoma na deteljših na nekatere kraje, in se hitro po celi njivi razširi. Le v začetku je mogoče, ga vničiti ; ko se je pa močno zaplodil, treba, je skrbno poiskati na deteljišču vsa mesta, ktera so preprežena z predenicem, in povsod, kjer se je že vselil, se more raztrošiti slamo ktero se potem sežge, da oginj vniči vse rastlinje, ki na takem prostoru rastejo, torej gotovo tudi predenica.

Le ogenj je gotov in edini pomoček, drugo le malo pomaga na pr. potrosevanje raznih razjedljivih soli, ali povlačevanje z brano i.t.d. Res ogenj pokonča nekoliko detelje ali vendar je umnejše, to storiti, kot pustiti, da se predeneč popolnoma zaplodi in tako vse deteljše vniči.

O izreji hrastove svilne gosence (Yama Maï).

Glede na previdnost, ki se pri izlezovanji sviloprejk godi, hočemo sledeče točke naznanjati. Mi se pri izlezovanji sviloprejk ne smemo

prenaglit, posebno zato ne, ker ne zapazimo nikakoršne spremembo na jajčicah: Kakor hitro se gorkota do 6 stopinj R. z viša, se lahko zgodi, da se gosenciče od 10 aprila naprej vsaki dan izležejo. Ko se bliža čas, da jamejo izlezavati, naj se ne zabi, da bi se ne šlo vsaki dan o jutranjih urah pogledat, ker ravno ta čas je večidel zanje odmenjen. Pripravljane naj bodo mladike, da ne bi se že prve gosenciče zastran prepoznega poleganja ne pripravile v nevarnost. Paziti moramo dalje, da ne pridemo z rokami z njimi v dotiko, dalje moramo jim polagati perje tako, da si ga zamorejo sami poiskati; naj boljše je, da naložimo perje nanj da lahko sami nanj zlezejo. Večkratno poškopljenje po malem, pospešuje, da gosenciče lažje predro omehčane zapredke. Ker je viditi prejedena odprtina iz ktere izleze znotraj nekoliko temnejša, tak je razvidno, da zmaka gosenciča isti naj slabejši del zapreda z lastno slino. Ako so nam dana različna plemena hrastja, izvolimo naj si mladike pecejnastega hrasta, in ako je mogoče starejših dreves, ki so že dorasla; jemljo naj se mladike, ki so rasle na solčni strani, zametujejo naj se pa one mladike, ki so prehitro z rastle, ter so prevodene. Za izvalenje gosencič je naj pripravnejša toplota 16° R. Ako je mogoče, da se preveč ne shladi prostor, kjer se valé gosenciče, pusté naj se popolnoma, ali na pol odprta okna, da dohaja skozi nje nov zrak. To spremenje zraka je posebno ugodno gosencičam, če tačas tudi solnce sije nanje.

Izvališče naj bo na vsak način obrteno proti vshodu. Skrbí naj se za primerno zračno vlažnost s tem, da se poškopujejo tla; tudi večkratno poprašenje mladik, na kterih so gosenciče je primerno. Vendar pa naj ima voda, ki se jemlje v rabo isto toploto, ko jo ima zrak v izvališči. Hrastove mladike naj se stavijo v vodo napolnjene steklenice z oskim dulcem. Da ne morejo gosenciče do vode, kamor rade zahajajo, zapré naj se jim pot z mahom

Dalje prihodnjic.

Obrezovanje sadnega drevja.

Obrezujejo se sadne drevesa iz raznih namenov, zato se ne smejo obrezovati po enem kopitu.

Drevesa se zato obrezujejo, da se korenine in veje pripravijo v pravo razmero — da se drevesom dà druga podoba, — da se mlade drevesa okrepčajo, stare pa pomladijo in da več, boljega in debelejšega sadja rodè.

Vsako sadno drevó se mora le z ostrim ložem obrezovati. Drevesa, ki so trdega lesa, se obrezujejo vselej tikama nad očesi, tako blizo kar se dá, toda paziti se mora, da se okó ne pokvari. Nož se nastavi na skorjo očesu nasprotno, pa nekoliko niže pod očesom, in mladika se navzgor odreže tako, da je rez gladka in napošev in da se z očesom ujema na višavi. To je zato dobro, da preveč soka ne zaliva očesa, sicer bi ga utegnili zadušiti.

Drobne drevesa z debelim strženom se morajo tudi napošev rezati najmanj pol pavca nad očesom, sicer bi se znala po urezni rani voda v stržen počejati, drevo bi se jelo od zgeraj navzdol sušiti, in okó bi se pokvarilo z drevesom vred.

Najbolji čas drevesa obrezovati je spomlad, kadar se začne sok v njih pretakati, popki napanjati, cvetje in perje poganjati.

Če se drevesa pozimi ali prezgodaj spomladi obrezujejo, kadar še sok v drevesu spi in se mu rana brž celiti ne more, prizadene to drevesu veliko škodo, ker je rana škodljivim spremenom zraka, mraza in zmrzline izpostavljena. Pa tudi ob času sokotoka se ne smé drevo obrezovati, ker bi se sicer soku preveč odtokov odprlo, po katerih bi se iz drevesa ocejal, namesti da bi očesa, perje, češulje in sad, h čemur ga je natura obudila, redil in zalival.

Vsako sadno drevo bi imelo povsod enako veliko lesa, perja in sadja imeti; kjer je preobilo lesa, se mora po pameti izrezati. Da drevo krepko in zdravo ostane, in od leta do leta rado rodi, treba je, da je sok po vsem drevesu, vejah in mladikah enakomerno razdeljen. Kolikor več soka kaka veja ali mladika po napačnem obrezovanji od drugih dobi, toliko je močnejša onih, ki manj sočnatega živeža dobivajo zato jamejo bolehati in po malem sadja donášati. Pri starajih drevesih, ktere niso tako umno obrezane, da bi se sok enakomerno po vejah in mladikah pretekal, se ta napaka težko popravi; zato se mora na drevesca že v drevesnici paziti in jih tako glešati in obrezovati, da

lepo in enakomerno krono napravijo, zakaj v mladih drevesih se sok najlože tako obrne, da se po celem drevesu v enaki meri razliva.

Da pa sadno drevo zdravo ostane in rodovitno, ni dosti, da se sok enakomerno po drevesu pretaka, ampak tudi veje in mladike morajo biti v pravi primeri s koreninami. Kadar se drevo presaja, se mu morajo veje in mladike vselej v razmeri korenin menj ali več obrezati. Več ko se drevesu pri izkopanju korenin poseče ali potrga, bolj se mu morajo tudi veje in mladike prikrajšati. Kolikor ima drevo pa več in močnejših korenin; toliko več vej in mladik mu moreš pustiti.

Veje in mladike, katerim obilo soka priteka, so krepke na lesu one pa, ki jim sok po malem priteka, ostanejo šibkeje, temveč pa sadu donašajo. Drevesni sok se razliva iz korenin naravnost na kviško v veje in mladike; zato ga je v pokončnik vejah veliko več, kakor v potranskih. Na to skužojn se opira šega, da vrtnarji pokončne veje in mladike pripognejo in drevesu tako rodovitnost pospešijo. Če veje bolj pokonci rastejo in jih bolj na kratko obrezuješ čez 2 ali 5 očesa, jih boš vedno pri močni rasti ohranil.

(dalje)

Kmetijski, novičar.

Preskušnje na lukajšni kmetijski učilnici so bile 7. 8. in 9. t. m. in scer z naj boljšim vspehom. Nadjati se smemo, da bode kmetijska učitnica v resnici to, kar ima biti, to je, da izobražuje mladence o kmetijstvu, ki bodo potem razdelivši se v razne kraje te dežele zaplodili poduk kmetijstva in bodo tako pripomogli k omiki in splošnem nápredku kmetijstva.

Nova zaloga „kranjskih čbel“ se imenuje naprava, ki se bo 4. maja t. l. začela na grajščini pl. Fr. Langer-ja, v Pogančah blizu Novega mesta na Dolenskem pod vodstvom g. Portnana. Namen te naprave je s kranjskimi čbelami ki jih Nemci zelo čislajo, kupčevati po svetu.